

Omzendbrief betreffende het kweken en in de handel brengen van insecten en levensmiddelen op basis van insecten voor humane consumptie

Referentie	PCCB/S3/1158552	Datum	05/11/2018
Huidige versie	3	Van toepassing vanaf	Datum van publicatie
Trefwoorden	Insecten, levensmiddelen op basis van insecten, humane consumptie, diervoeder, novel food		

Opgesteld door	Goedgekeurd door
Liesbeth Van Nieuwenhove, attaché Keppens Christophe, attaché	Jean-François Heymans, directeur-generaal a.i.

1. Doel

Deze omzendbrief heeft als doel de voorschriften te verduidelijken die van toepassing zijn op het kweken en in de handel brengen van insecten en levensmiddelen op basis van insecten voor humane consumptie rekening houdend met de evolutie van de regelgeving op Europees niveau, meer bepaald het vastleggen van de "novel food"-status van insecten.

2. Toepassingsgebied en gedoogbeleid

Deze omzendbrief is van toepassing op alle levensmiddelenbedrijven gevestigd in België die

- insecten kweken en/of
- insecten en levensmiddelen op basis van insecten in de handel brengen voor humane consumptie.

De omzendbrief is niet van toepassing op insecten voor diervoeders, wat momenteel alleen toegelaten is voor gezelschapsdieren (petfood) en aquacultuur, niet voor andere voedselproducerende landbouwhuisdieren (uitgezonderd insectenvet).

(Gebruik van insecten in diervoeding: <http://www.favv-afsca.fgov.be/dierlijkeproductie/dierenvoeding/insekten/default.asp>)

Verordening (EG) nr. 258/97 voorzag dat voedingsmiddelen of voedselingrediënten die vóór 15 mei 1997 in de Europese Unie niet in significante mate voor humane voeding zijn gebruikt, nieuwe voedingsmiddelen of nieuwe voedselingrediënten ("novel foods", "novel food ingredients") zijn. Voor alle nieuwe voedingsmiddelen of voedselingrediënten moet een beoordeling worden uitgevoerd en moet er een Europese toelating zijn afgegeven voordat zij in de handel mogen worden gebracht. Deze toelating heeft onder andere betrekking op de gebruiksvoorwaarden, de benaming van het nieuwe voedselingrediënt of voedingsmiddel en op de specifieke etiketteringsvoorschriften (en, waar van toepassing, op de bescherming van de wetenschappelijke gegevens van de titularis van de goedkeuring).

De Europese Verordening (EU) 2015/2283, die Verordening (EG) nr. 258/97 opheft en van toepassing is sinds 1 januari 2018, verduidelijkt dat alle producten op basis van insecten (niet enkel delen van insecten

of extracten, maar ook gehele insecten en hun bereidingen) worden beschouwd als novel food, door het gebrek aan bewijsmateriaal van een significante gebruiksgeschiedenis in de Europese Unie vóór 15 mei 1997.

Ter herinnering, vóór 1 januari 2018 werd in België een gedoogbeleid toegepast op het in de handel brengen van 10 insectensoorten. De voedselveiligheid van deze 10 soorten werd geëvalueerd in een gemeenschappelijk advies van het Wetenschappelijk Comité van het FAVV en de Hoge Gezondheidsraad ([Gemeenschappelijk advies SciCom 14-2014 en HGR nr. 9160](#)).

Gedoogbeleid

Het gedoogbeleid kon verlengd worden na 1 januari 2018 voor de volledige insecten die voor deze datum getolereerd werden en waarvoor vóór 1 januari 2018 een “novel food”-toelatingsaanvraag werd ingediend. De verlenging van dit gedoogbeleid geldt dus enkel voor de volledige insecten en hun respectievelijke toepassingen die beschreven worden in de aanvraagdossiers. De tolerantie betreft niet alleen de insectensoort, maar ook het type bewerking dat de volledige insecten ondergaan en de categorieën van producten waarin de volledige insecten verwerkt worden.

De [lijst](#) met de volledige insecten en producten op basis van volledige insecten die getolereerd worden op de Belgische markt is beschikbaar op de website van de Federale overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu (FOD VVVL), met als gevolg dat wat niet op deze lijst staat, niet op de markt mag zijn.

De verderzetting van het gedoogbeleid is in België van toepassing op het in de handel brengen:

- door Belgische operatoren van volledige insecten of producten op basis van deze volledige insecten, die opgenomen zijn in de [lijst](#) gepubliceerd op de website van de FOD VVVL, op voorwaarde dat de voorschriften met betrekking tot de voedselveiligheid gerespecteerd zijn;
- van volledige insecten of producten op basis van volledige insecten die opgenomen zijn in de [lijst](#) gepubliceerd op de website van de FOD VVVL, vanuit andere Lidstaten van de EU, en die zich legaal op de markt van deze Lidstaten bevinden.

De verderzetting van het gedoogbeleid is bijgevolg niet van toepassing op insecten of op producten op basis van deze insecten:

- die niet voorkomen op de [lijst](#) gepubliceerd op de website van de FOD VVVL;
- uit andere Lidstaten die niet legaal op de markt zijn in deze Lidstaten;
- waarvoor de dossiers na 1 januari 2018 ingediend werden. De operatoren die deze dossiers indienden, zullen de goedkeuring van hun producten als “novel food” moeten afwachten, vóór ze de producten op de Belgische markt mogen brengen;
- die uit derde landen (landen buiten de Europese Unie) afkomstig zijn.

Meer informatie kan gevonden worden op de website van de FOD VVVL:

- [Algemene informatie over novel food](#)
- [Aanvraagprocedure voor het bekomen van een toelating](#)

- [FAQ](#) omtrent de wetgeving inzake novel food met betrekking tot insecten bestemd voor humane consumptie
- [Insecten en producten op basis van insecten die getolereerd worden op de Belgische markt](#)

Contactadres FOD Volksgezondheid: novelfood@health.belgium.be

- Europese Commissie:

Meer informatie over de ingediende dossiers m.b.t. novel food en de stand van zaken:
Summary of ongoing applications and notifications

https://ec.europa.eu/food/safety/novel_food/authorisations/summary-ongoing-applications-and-notifications_en

3. Referenties

3.1. Wetgeving

Koninklijk besluit van 14 december 2006 betreffende geneesmiddelen voor menselijk en diergeneeskundig gebruik.

Koninklijk besluit van 16 januari 2006 tot vaststelling van de nadere regels van de erkenningen, toelatingen en voorafgaande registraties afgeleverd door het FAVV.

Verordening (EG) nr. 999/2001 van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2001 houdende vaststelling van voorschriften inzake preventie, bestrijding en uitroeiing van bepaalde overdraagbare spongiforme encefalopathieën.

Verordening (EG) nr. 178/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 28 januari 2002 tot vaststelling van de algemene beginselen en voorschriften van de levensmiddelenwetgeving, tot oprichting van de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid en tot vaststelling van procedures voor voedselveiligheidsaangelegenheden.

Verordening (EG) nr. 852/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 betreffende levensmiddelenhygiëne.

Verordening (EG) nr. 853/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 houdende vaststelling van specifieke hygiënevoorschriften voor levensmiddelen van dierlijke oorsprong.

Verordening (EG) nr. 183/2005 van het Europees Parlement en de Raad van 12 januari 2005 tot vaststelling van voorschriften voor diervoederhygiëne.

Verordening (EG) nr. 470/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 6 mei 2009 tot vaststelling van communautaire procedures voor het vaststellen van grenswaarden voor residuen van farmacologisch werkzame stoffen in levensmiddelen van dierlijke oorsprong.

Verordening (EG) nr. 767/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 13 juli 2009 betreffende het in de handel brengen en het gebruik van diervoeders, tot wijziging van Verordening (EG) nr. 1831/2003 van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 79/373/EEG van de Raad, Richtlijn

80/511/EEG van de Commissie, Richtlijnen 82/471/EEG, 83/228/EEG, 93/74/EEG, 93/113/EG en 96/25/EG van de Raad en Beschikking 2004/217/EG van de Commissie.

Verordening (EG) nr. 1069/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 21 oktober 2009 tot vaststelling van gezondheidsvoorschriften inzake niet voor menselijke consumptie bestemde dierlijke bijproducten en afgeleide producten en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 1774/2002 (verordening dierlijke bijproducten).

Verordening (EU) nr. 37/2010 van de Commissie van 22 december 2009 betreffende farmacologisch werkzame stoffen en de indeling daarvan op basis van maximumwaarden voor residuen in levensmiddelen van dierlijke oorsprong.

Verordening (EU) nr. 1169/2011 van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2011 betreffende de verstrekking van voedselinformatie aan consumenten, tot wijziging van Verordeningen (EG) nr. 1924/2006 en (EG) nr. 1925/2006 van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Richtlijn 87/250/EEG van de Commissie, Richtlijn 90/496/EEG van de Raad, Richtlijn 1999/10/EG van de Commissie, Richtlijn 2000/13/EG van het Europees Parlement en de Raad, Richtlijnen 2002/67/EG en 2008/5/EG van de Commissie, en Verordening (EG) nr. 608/2004 van de Commissie.

Verordening (EU) 2015/2283 van het Europees Parlement en de Raad van 25 november 2015 betreffende nieuwe voedingsmiddelen, tot wijziging van Verordening (EU) nr. 1169/2011 van het Europees Parlement en de Raad en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 258/97 van het Europees Parlement en de Raad en Verordening (EG) nr. 1825/2001 van de Commissie.

3.2. Andere

Gemeenschappelijk advies SciCom 14-2014 en HGR nr. 9160 betreffende de voedselveiligheid van insecten bestemd voor humane consumptie. (Zie www.favv.be > Professionelen > Wetenschappelijk Comité > Adviezen > 2014) [Gemeenschappelijk advies SciCom 14-2014 en HGR nr. 9160](#)

4. Definities en afkortingen

ACT: activiteit. De activiteiten worden gekenmerkt door een PAP-combinatie: Plaats – Activiteit – Product: een code die gebruikt wordt binnen de activiteiten van het FAVV, waarbij een specifiek getal geassocieerd wordt met elke plaats, elke activiteit en elk product. De combinatie van deze drie getallen vormt de code die toelaat om de activiteit, die onder de code in kwestie valt, met precisie te identificeren.

FAVV: Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen.

FOD VVVL: FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu.

GHP: Goede Hygiëne Praktijken.

HGR: Hoge Gezondheidsraad.

KB: koninklijk besluit.

Primaire productie: de productie, het fokken en het telen van primaire producten, met inbegrip van het oogsten, het melken en de productie van veehouderijdieren vóór het slachten. Dit begrip omvat tevens de jacht, de visserij en het plukken van in het wild voorkomende producten.

SciCom: Wetenschappelijk Comité van het FAVV.

VO: Verordening.

5. Vereisten voor het in de handel brengen

5.1. Registratie van de activiteiten

De activiteit “insecten kweken” is opgenomen in de activiteitenboom van het FAVV. Het gaat om een activiteit in de primaire productie. Operatoren die insecten kweken voor humane consumptie moeten bij het FAVV geregistreerd zijn zoals vermeld onder punt 5.1.1. De rechtstreekse verkoop van levende dieren door de producent alsook het slachten van de insecten door methoden die de insecten niet wezenlijk veranderen, zoals koelen, invriezen, diepvriezen of het gebruik van gas (CO₂), worden beschouwd als impliciete activiteiten van het kweken.

Indien andere slachtmethoden, zoals een hittebehandeling (kokend water...) worden gebruikt, is er een verwerking van de insecten en deze activiteit is geen impliciete activiteit van het kweken. De operator moet dus een HACCP - systeem ontwikkelen dat de gevaren die horen bij de verwerkingsstap dekt. De kweker van insecten die de verwerkingsstap uitvoert, zal ook verplicht zijn om een bijkomende activiteit bij het FAVV te registreren (zie punten 5.1.4. en 5.1.6.).

Momenteel is voor operatoren die insecten of levensmiddelen op basis van insecten in de handel brengen voor humane consumptie een toelating van het FAVV vereist (sector distributie of transformatie, zie punten 5.1.2-5.1.6).

In de nabije toekomst zullen de Europese regelgeving en de nationale wetgeving aangepast worden en een erkenning opleggen voor de verwerking van insecten en levensmiddelen op basis van insecten voor humane consumptie.

Al naargelang de uitgevoerde activiteiten zijn de registraties of toelatingen vermeld onder punt 5.1.1. tot 5.1.6. Het betreft hier een niet-limitatieve lijst waarin de meest relevante activiteiten vermeld worden. Indien insecten geïntegreerd worden in bepaalde levensmiddelen kunnen andere activiteiten gelden. Hiervoor wordt verwezen naar de activiteitenboom van het FAVV.

5.1.1. Groep BEDRIJVEN MET DIEREN EN DIERLIJKE PRODUCTEN/Registratie

Plaats: PL42 Landbouwbedrijf

Activiteit: AC28 Houden

Product: PR 220 Insecten – andere dan bijen/hommels

5.1.2. Groep DETAILHANDELAARS/Registratie

Plaats: PL29 Detailhandelaar

Activiteit: AC94 Ambulante detailhandel

Product: PR57 Voorverpakte levensmiddelen met een houdbaarheid bij omgevingstemperatuur van tenminste drie maanden

Plaats: PL29 Detailhandelaar

Activiteit: AC96 Niet-ambulante detailhandel

Product: PR57 Voorverpakte levensmiddelen met een houdbaarheid bij omgevingstemperatuur van tenminste drie maanden

Plaats: PL29 Detailhandelaar

Activiteit: AC95 Detailhandel als bijkomstige activiteit

Product: PR57 Voorverpakte levensmiddelen met een houdbaarheid bij omgevingstemperatuur van tenminste drie maanden

5.1.3. Groep HORECA/Toelating 1.1. Detailhandel in levensmiddelen

Plaats: PL88 Ambulant voertuig
Activiteit: AC66 Productie en distributie
Product: PR152 Maaltijden

Plaats: PL92 Eetgelegenheid
Activiteit: AC66 Productie en distributie
Product: PR152 Maaltijden

Plaats: PL83 Traiteur
Activiteit: AC66 Productie en distributie
Product: PR152 Maaltijden

5.1.4. Groep DETAILHANDELAARS (verkoop van algemene levensmiddelen, met/zonder bereiding)/Toelating 1.1. Detailhandel in levensmiddelen

Plaats: PL29 Detailhandelaar
Activiteit: AC68 Productie en niet-ambulante detailhandel
Product: PR52 Levensmiddelen

Plaats: PL29 Detailhandelaar
Activiteit: AC94 Ambulante detailhandel
Product: PR52 Levensmiddelen

Plaats: PL29 Detailhandelaar
Activiteit: AC96 Niet-ambulante detailhandel
Product: PR52 Levensmiddelen

Plaats: PL29 Detailhandelaar
Activiteit: AC95 Detailhandel als bijkomstige activiteit
Product: PR52 Levensmiddelen

5.1.5. Groep GROOTHANDELAARS (in levensmiddelen)/Toelating 1.1. Detailhandel in levensmiddelen

Plaats: PL47 Groothandelaar
Activiteit: AC97 Groothandel
Product: PR52 Levensmiddelen

5.1.6. Groep VERWERKINGSBEDRIJVEN/Toelating 1.2. Inrichtingen voor het bereiden, verwerken en in de handel brengen van levensmiddelen

Plaats: PL43 Fabrikant
Activiteit: AC39 Vervaardiging
Product: PR114 Bereide gerechten

Plaats: PL43 Fabrikant
Activiteit: AC39 Vervaardiging
Product: PR26 Andere levensmiddelen

Plaats: PL43 Fabrikant
Activiteit: AC39 Vervaardiging
Product: PR45 Chocolade, snoepwaren

5.2. Algemene principes van de levensmiddelenwetgeving

Voor de activiteiten "kweken en in de handel brengen van insecten of levensmiddelen op basis van insecten voor humane consumptie" gelden de algemene principes van de levensmiddelenwetgeving, onder meer de toepassing van de goede hygiënepraktijken, traceerbaarheid, meldingsplicht, etikettering en de implementatie van een autocontrolesysteem gebaseerd op de HACCP-principes.

1. Alle exploitanten in de voedselketen zijn onderworpen aan de "General Food Law" (Verordening (EG) nr. 178/2002) die de algemene voorschriften van de levensmiddelenwetgeving vastlegt. Artikel 17 van die verordening wijst de operatoren erop dat zij de naleving van de reglementaire voorschriften moeten controleren in alle stadia die onder hun toezicht vallen.
2. De exploitanten van levensmiddelenbedrijven die insecten kweken en levende insecten in de handel brengen voor humane consumptie vallen onder de voorschriften van Verordening (EG) nr. 852/2004 die gelden voor exploitanten uit de primaire sector.
3. Het voeder gegeven aan insecten bestemd voor humane consumptie valt onder de diervoederwetgeving en dient te voldoen aan de algemene voorschriften voor diervoederhygiëne uit Verordening (EG) nr. 183/2005. Insecten gehouden voor humane consumptie vallen onder de definitie van landbouwhuisdieren, meer in het bijzonder onder de voedselproducerende dieren. De diervoederregels die gelden voor voeder voor andere landbouwhuisdieren zoals varkens, runderen en pluimvee zijn hierdoor eveneens van toepassing op de in deze omzendbrief geïmplementeerde insecten. Meer gedetailleerde informatie kan men vinden op de website van het FAVV op <http://www.favv-afsc.fgov.be/dierlijkeproductie/dierenvoeding/>.
4. De exploitanten die insecten hanteren, bereiden, verwerken, opslaan, uitstallen of vervoeren, om ze in de handel te brengen voor humane consumptie, vallen onder de voorschriften van Verordening (EG) nr. 852/2004 die gelden voor exploitanten die actief zijn in de verwerking en de distributie van levensmiddelen.
5. Er zijn momenteel geen specifieke voorwaarden voor insecten opgenomen in Verordening (EG) nr. 853/2004.
6. De voorschriften betreffende de etikettering van voorverpakte en niet-voorverpakte levensmiddelen vermeld in Verordening (EU) nr. 1169/2011 zijn van toepassing.
7. Alle stoffen gebruikt tijdens het kweken van de insecten of tijdens de productie van levensmiddelen op basis van insecten (voorbeelden: diergeneesmiddelen, biociden, voedseladditieven, additieven voor diervoeders...) moeten altijd zijn toegestaan voor het beoogde gebruik.

5.3. Specifieke aspecten in verband met voedselveiligheid die in aanmerking moeten genomen worden voor insecten en levensmiddelen op basis van insecten bestemd voor humane consumptie

Voor de insecten en producten op basis van insecten die vermeld staan op de lijst van de FOD VVVL ([lijst](#)) en dus getolereerd worden voor humane consumptie zijn de volgende diervoederregels bijzonder relevant gezien het natuurlijke dieet van de bedoelde soorten.

1. In de diervoederwetgeving mogen alle voedermiddelen gebruikt worden, tenzij ze expliciet verboden zijn door de wetgeving en waarvoor een zerotolerantie geldt. In de Verordening (EG) nr. 767/2009 geeft bijlage III een lijst van verboden middelen waaronder uitwerpselen, urine, met conserveermiddelen behandeld hout, afval van afvalwater, vast stadsafval, (delen van) verpakkingen, etc.
2. Keukenafval, etensresten en onverwerkte dierlijke bijproducten mogen op basis van Verordening (EG) nr. 1069/2009 niet aan insecten gegeven worden.
3. De toevoeging van fungiciden en het gebruik van farmacologische stoffen (zoals antibiotica) in voeder voor insecten is verboden.
4. De wetgeving voorziet verschillende beperkingen voor het gebruik van dierlijke voedermiddelen in het voeder van landbouwhuisdieren. De belangrijkste beperking is het voederverbod van dierlijke eiwitten voor landbouwhuisdieren in Verordening (EG) nr. 999/2001. Hierop bestaan enkele uitzonderingen. Voor meer informatie kan u de volgende pagina consulteren: <http://www.favv-afsc.fgov.be/dierlijkeproductie/dierenvoeding/productendierlijkeoorsprong/>. Dierlijke vetten kunnen wel gebruikt worden mits ze verwerkt werden volgens Verordening (EG) nr. 1069/2009.

Voor het kweken, slachten, transformeren (thermische behandeling, drogen of andere) van insecten alsook het in de handel brengen en de consumptie van insecten en levensmiddelen op basis van insecten dient rekening gehouden te worden met de specifieke aanbevelingen die vermeld worden in het gezamenlijk advies van het SciCom 14-2014 en van de HGR nr. 9160.

1. Het is noodzakelijk om de ruimte van de kwekerij, de bodem en het materiaal tenminste na elke kweekcyclus te reinigen. Indien individuen van dezelfde ontwikkelingsfase en leeftijd in dezelfde kweekruimte gehouden worden, moet er gereinigd worden als men de dieren van kweekruimten verandert of indien ze verzameld worden voor verwerking. Bovendien is het noodzakelijk om regelmatig te reinigen wanneer er individuen van verschillende ontwikkelingsstadia voortdurend in dezelfde kweekruimte gehouden worden (voorbeeld: meelwormen). Naast reiniging moet er ook indien nodig een ontsmetting uitgevoerd worden (voorbeeld: in geval van abnormale mortaliteit).
2. De kwekers van insecten moeten tijdens het kweken, in de mate van het mogelijke, regelmatig de feces en de dode insecten verwijderen.
3. De kwekers van insecten moeten regelmatig de diervoeders en het aangeleverde water vernieuwen.
4. Indien kwekers tegelijk insectensoorten die niet getolereerd worden voor humane consumptie en insecten bestemd voor humane consumptie kweken, moeten ze een duidelijke scheiding (voorbeeld: dwarsschot) behouden tussen de twee types productie. De insecten gekweekt in de

vereiste voorwaarden om zodanig bestemd te zijn voor humane consumptie, kunnen voor diervoeders op de markt gebracht worden (momenteel slechts voor gezelschapsdieren en aquacultuur of voor de productie van vetten bestemd voor de voeding van productiedieren van levensmiddelen).

5. De toediening van farmacologische stoffen met het oog op een diergeneeskundige behandeling moet in overeenstemming zijn met het “cascadesysteem” (KB van 14 december 2006, artikel 231). Het voorschrift en/of het verschaffen en/of het toedienen kan met name enkel door een dierenarts uitgevoerd worden. Bovendien moet de betrokken stof opgenomen zijn in de tabel 1 van de Verordening (EU) nr. 37/2010. Een passende wachttijd moet nageleefd worden alvorens het slachten van de insecten bestemd voor humane consumptie zodat de concentratie van de residuen in de insecten op dat moment minstens de laagste maximale grenswaarde voor residuen vastgesteld voor deze stof in de Verordening (EU) nr. 37/2010 respecteert. Opgelet: de toevoeging van fungiciden en het gebruik van farmacologische stoffen (zoals antibiotica) **in voeder** voor insecten is verboden
6. De dode insecten en feces moeten gescheiden worden van de levende insecten voor het slachten en verwijderd worden volgens de verordening betreffende dierlijke bijproducten en afval.
Zie: <http://www.favv-afsc.fgov.be/dierlijkeproductie/dierenvoeding/insekten/default.asp>.
7. Voordat het product in de handel gebracht wordt, is een verhittingsstap (voorbeelden: door blancheren, koken in water of ovdrogen) aanbevolen als kiemreducerende behandeling. Sporenvormende bacteriën vormen een potentieel risico bij de consumptie van insecten, geschikte bewaarcondities worden dan ook sterk aanbevolen.
8. Producten die in de handel gebracht worden dienen periodiek getest te worden op de aanwezigheid van ziekteverwekkers. Voor deze periodieke testen kan men zich onder meer baseren op de voedselveiligheidscriteria vermeld in Verordening (EG) nr. 2073/2005.

Salmonella spp.:

De voedselveiligheidsrichtwaarde met limiet “afwezig in 10 gram” dient toegepast te worden op voorwaarde dat de insecten daadwerkelijk verhit worden geconsumeerd (cf. criterium 1.6 van de Verordening (EG) nr. 2073/2005).

Voor insecten die geen verhitting ondergaan, geldt de voedselveiligheidsrichtwaarde met limiet “afwezig in 25 gram” (cf. criterium 1.17 van de Verordening (EG) nr. 2073/2005).

”Afwezigheid in 25 gram” wordt ook toegepast voor insecten die reeds verhit werden en voor producten op basis van insecten (burgers, smeerpasta’s...) (cf. criterium 1.16 van de Verordening (EG) nr. 2073/2005)

Op niveau van de primaire productie is, indien men niet op voorhand weet of de insecten al dan niet een hittebehandeling zullen ondergaan, de voedselveiligheidsrichtwaarde “afwezig in 25 gram” van toepassing.

Listeria monocytogenes:

De voedselveiligheidscriteria voor *Listeria monocytogenes* in kant-en-klare levensmiddelen met/op basis van insecten die als voedingsbodem voor deze bacterie kunnen dienen, gelden (cf. criterium 1.2. van de Verordening (EG) nr. 2073/2005):

- < 100 kve (kolonievormende eenheden)/g voor de producten die in de handel zijn gebracht, voor de duur van de houdbaarheidstermijn. Dit criterium is van toepassing als de producent tot tevredenheid van de bevoegde autoriteiten kan aantonen dat het product gedurende de hele houdbaarheidstermijn aan de grenswaarde van 100 kve/g zal voldoen;
- afwezig in 25 gram voordat het levensmiddel de directe controle van de exploitant van een levensmiddelenbedrijf die het geproduceerd heeft, heeft verlaten. Dit criterium geldt indien de exploitant niet kan aantonen dat het product gedurende de hele houdbaarheidstermijn aan de grenswaarde van 100 kve/g zal voldoen.

Wanneer de kant-en-klare levensmiddelen met/op basis van insecten niet als voedingsbodem voor *Listeria monocytogenes* kunnen dienen, kan in alle stadia, gedurende de houdbaarheidstermijn van in de handel gebrachte producten, een limiet van 100 kve/g van toepassing zijn (cf. criterium 1.3. van de Verordening (EG) nr. 2073/2005). Volgende producten vallen automatisch onder deze categorie:

- kant-en-klare levensmiddelen op basis van insecten die een warmtebehandeling of andere be- of verwerking hebben ondergaan waarmee *L. monocytogenes* wordt geëlimineerd, wanneer na deze behandeling geen herbesmetting kan optreden, bijvoorbeeld producten die in hun eindverpakking een warmtebehandeling hebben ondergaan;
- producten met een houdbaarheidstermijn korter dan 5 dagen;
- diepgevroren insecten en diepgevroren producten op basis van insecten, op voorwaarde dat deze niet langer dan 4 dagen in ontdooide toestand bewaard worden vóór consumptie (tijdsverloop vóór invriezen en tijdsverloop voor ontdooien te rekenen in de maximale bewaartermijn van 4 dagen).
- producten met pH ≤ 4,4;
- producten met $a_w \leq 0,92$ (a_w : wateractiviteit);
- producten met pH ≤ 5,0 en $a_w \leq 0,94$.

Andere micro-organismen

Andere relevante micro-organismen om te analyseren zijn totaal aerobisch kiemgetal bij 30°C, *Enterobacteriaceae*, *Bacillus cereus*, *Staphylococcus coagulase +*, gisten en schimmels. Zie: <http://www.favv-afsc.fgov.be/thematischepublicaties/inventaris-acties.asp>.

De bijlage bij Deel 2 bevat de actielimieten die gebruikt worden voor de evaluatie van de analyseresultaten bekomen in het kader van de officiële controles door het FAVV.

9. Gezien de relatief lange houdbaarheidsdatum van gedroogde of gevriesdroogde insecten dient ook rekening gehouden te worden met het aantal pathogenen dat in het product kan uitgroeien tot aan het einde van de houdbaarheid.
10. Indien de producten moeilijk te gebruiken zijn zonder bijkomende informatie, dient een gebruiksaanwijzing vermeld te worden op het etiket evenals bijzondere en optimale bewaarvoorschriften en/of gebruiksvoorwaarden.
11. In voorkomend geval, moet het etiket vermelden dat de poten en/of de vleugels verwijderd moeten worden vóór consumptie (krekels, sprinkhanen).
12. Het etiket moet een waarschuwing vermelden: "personen die allergisch zijn aan schaal- en schelpdieren en/of huisstofmijt zouden allergisch kunnen reageren op de consumptie van insecten".

6. Bijlagen

/

7. Overzicht van de revisies

Overzicht van de revisies van de omzendbrief		
Versie	Van toepassing vanaf	Reden en omvang van de revisie
1	21/05/2014	Originele versie
2	26/04/2016	Publicatie van het gemeenschappelijk advies van het SciCom en van de HGR. Status van insecten in het kader van de reglementering betreffende de "novel food": publicatie van de Verordening (EU) 2015/2283.
3	Datum van publicatie	Van toepassing worden van Verordening (EU) 2015/2283. Evolutie van het gedoogbeleid in België.